

Meesterschap tegen een achtergrond van -bekommer- nissen

Sinds het M-decreet leveren schoolteams grote inspanningen voor meer inclusief onderwijs. In Basis-5 (2016) brachten we een opsomming van tien doorleefde M-bekommernissen. Dit vervolgartikel belicht inzet en deskundigheid in de pioniersfase van de concrete toepassing van het M-decreet. Achter elke bekommernis schuilt immers een verlangen om de bezorgdheid kleiner te maken en het meesterschap te vergroten.

We onderzochten de praktische uitrol van het M-decreet in drie niet-grootstedelijke schoolteams uit het vrij gesubsidieerd basisonderwijs. We liepen begin 2016 wekelijks elk een dag mee met een schoolteam. Bij 3x15 informanten verkenden we hoe ze de decretale verwachtingen over inclusief onderwijs lezen en beleven. Hun uitspraken zijn ongewijzigd opgenomen als 'geobserveerd' of 'van horen zeggen', omdat we (re)acties authentiek willen weergeven en omdat ze courante voorbeeldpraktijken illustreren.

Achter elke bekommernis zit een positieve drijfveer. Hieronder staan per bekommernis denk- en werkwijzen die weergeven wat er in de betrokken scholen gebeurt rond 'zorg' kort na de invoer van het M-decreet.

1 Schriftelijke rapportering van lopende zorgtrajecten

De drie betrokken schoolteams beseffen dat ze met de komst van het M-decreet extra inspanningen moeten leveren om hun zorgvisie te borgen en registreren in concrete zorgtrajecten. Ze willen voortaan systematischer melden en specificeren hoe elk leertraject

zich uitrolt en opgevolgd wordt. Er duiken prototypes van digitale sjablonen op om multidisciplinair overleg (MDO) aan de hand van vragen per fase van het zorgcontinuüm voor te bereiden.

In fase 0 van het zorgcontinuüm wordt er weinig individueel per leerling geregistreerd. De school expliciteert welke basiszorg ze aan elk kind garandeert. Het noteren van basiszorg is een continu proces en www.prodiagnostiek.be blijkt inspirerend. In fase 1 wordt vaak enkel een verslag gemaakt van die leerlingen bij wie brede basiszorg ontoereikend is. Deze redelijke aanpassingen worden als elementen van verhoogde zorg opgenomen in het verslag van een leerlingbespreking en in het digitaal leerlingvolgsysteem: • de gekozen leerplandoelen • de onderwijsbehoeften van de leerling • de gekozen differentiërende, remediërende, compenserende en dispenserende maatregelen (per leerdoel/leerdomein) • het plan van aanpak: wie doet wat, wanneer, waar, op welke manier • de effecten van de gekozen maatregelen: wat werkte (niet) en waarom? • de eventuele nieuwe maatregelen na evaluatie van de vorige. Als de uit-

gestippelde redelijke aanpassingen onvoldoende inspelen op de leernoten van de leerling worden in een MDO maatregelen voor uitbreiding van zorg (fase 2)

uitgewerkt. Het CLB ondersteunt in het benoemen van de maatregelen per fase en het uitwerken en uitdagen tot nieuwe maatregelen. De kernvraag "wat heeft het kind nodig om te kunnen leren en groeien?" leeft effectief. Voorbeelden staan in 'VIP boeken' per kind met uitgebreide feedback over diens hele schoolloopbaan. Ouders noemen deze verslagen "parels die ze voor altijd zullen koesteren" omdat ze getuigen van een liefdevolle band tussen de begeleiders en hun kind. "Hiermee toont de meester hoe goed hij ons kind kent en waardeert, ik denk dat hij daar heel veel tijd in steekt."

2

Ondersteunende en constructieve samenwerking met ouders bij het zoeken naar redelijke aanpassingen

Sinds het M-decreet ervaren schoolteams hoe het netwerk rond een kind en zijn ouders zich als een olievlek kan uitbreiden en hoe ze van daaruit 'plots' in een breed samenwerkingsverband terecht komen met betrokkenen uit de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverleningen. Leerkrachten maken zich zorgen over een gecoördineerde ondersteuning van het kind en zijn gezin. Vooral zorgcoördinatoren steken opmerkelijk meer tijd en voorbereiding in hulpvragen van ouders. Velen ambiëren hierbij een korte lijn en zien ouders als volwaardige partners in zorgdossiers.

We zagen vroegtijdig- en volledigheid in het inplannen van oudercontacten op de jaarkalender. In het samen zoeken naar redelijke aanpassingen hebben zorgteams de bedoeling ouders actief te betrekken bij het uitrollen van de leerlijn, het curriculum en

de schoolloopbaan van hun kind met specifieke onderwijsbehoeften. Want wat werkt voor het ene kind doet dat niet per se voor het andere.

De expliciete vraag van ouders aan (zorg)leerkrachten om maatregelen wel toe te passen maar niet te vermelden op taken, toetsen en/of rapporten komt (ook) voor in ons onderzoek.

3

De nodige afstemming tussen leerkrachten en paramedici

Veel paramedici zijn met dossierkennis aanwezig op een leerlingbespreking tijdens de schooluren, ze rapporteren en presenteren evoluties. Sommigen komen in de klas of kunnen fulltime aanwezig zijn in de school, dit grotendeels op kosten van de ouders. De school biedt dan een fysieke ruimte of een tafel op de gang. Dit biedt voordelen naar informeel overleg. Leerkrachten ervaren ondersteuners (logopedist, REVA, GON/ION) vaak als een hulp. In beperkte gevallen zelfs in de rol van co-teacher. "Iedereen mag hier binnen en buiten lopen, als het de kinderen maar vooruit helpt. De tijd van lesgeven met de deur toe is voorbij." Er is een groot vertrouwen naar de paramedici toe, de onderzoekers hoorden geen bezwaren in de

trant van pottenkijkers.

We stellen vast dat sinds het M-decreet er door (zorg)leerkrachten meer proactief opgetreden wordt naar ouders en hun netwerk. De adviezen die geformuleerd worden over uitbreiding van zorg kunnen echter wel verschillen. Soms zijn de gesprekken tussen leerkrachten en paramedici echte dialogen waarin verhalen en dromen gedeeld worden. Soms lijkt het doorverwijzen naar paramedici - de graduele samenwerkingslogica van het zorgcontinuüm in acht nemende - een (te) snel of eenzijdig gezette stap naar bijkomende inzet van middelen, externe hulp of expertise. Wat opvalt is dat er veel verschillende spelers aan zet zijn binnen het proces van afstemming van het onderwijs- en opvoedingsaanbod op de zorgvraag van de leerling. Er is dus nood aan regie en synergie van bestaande ondersteuningsequipes: pedagogische begeleidingsdienst, competentiebegeleiders, CLB, schoolinterne zorg, GON/ION, waarborgregeling, therapeuten. Praktijkvragen stellen zich naar het afbakenen en/of bundelen van krachten.

4

De toekomstige rol van CLB-medewerkers op school

Het veldonderzoek in de drie casusscholen liet mooie praktijkvoorbeelden zien over de taken en rollen van CLB-medewerkers ter versterking van leraren(teams):

- de CLB-medewerker wordt systematisch uitgenodigd op leerlingenbesprekingen of houdt zitdag
- het CLB bewaakt en registreert de info vanuit het MDO
- het CLB organiseert vorming
- het CLB adviseert teams op hun resultaatgerichtheid en rapporteringsverantwoordelijkheid in lopende zorgdossiers
- het CLB rapporteert over (diagnostische) testresultaten

en borgt die per individueel kind • het CLB presenteert een 'schoolfoto', d.w.z. cijfers als stand van zaken op zorg en kansenbevordering • het CLB profileert zich als adviserende en coachende ondersteuner van het schoolteam • het CLB zit in een soort van herstelrelatie door inspanningsbesef over de ondersteunings- en professionaliseringsnoden van leraren(teams) • het CLB benut het nu heersende taalregister over onder andere de krachtlijnen van het M-decreet, het zorgcontinuüm, handlingsgericht werken, redelijke aanpassingen, het gemeenschappelijk en individueel aangepast curriculum.

5

Leerlingen met gedragsproblemen: wat is de geschikte aanpak en de evolutie qua instroom

Werken aan een veilig en positief leer- en werkklimaat op school gebeurt bij de informanten in ons onderzoek op interactieve en reflectieve wijze. De volgende inspirerende voorbeelden kunnen we delen: kindgesprekken, een talentenjacht of complimentendag, leerlingenparlement, relatiecirkels uittekenen, het kinderkwaliteitspel, groeikaartjes, een STOP programma, de afspraak van de dag, kort op de bal ingrijpen bij licht grensoverschrijdend gedrag, ...

In één van onze scholen wordt binnen het communicatie- en participatiebeleid werk gemaakt van een positieve profilering van de school en het wegwerken van een imago probleem dat eenzijdig gerelateerd was aan 'probleemkinderen'. De school zette na veel wikken en wegen een stop op zijinstromers om zo een continuïteit in de schoolvisie en aanpak te waarborgen.

Een volgend resultaat is dat leerkrachten inclusief onderwijs anders beleven bij leerproblemen dan bij gedragsproblemen en psychosociale

kwetsbaarheid. Ten aanzien van de laatstgenoemden is er nu grote leergerigheid naar expertise vanuit onder andere buitengewoon basisonderwijs en er worden ook ondersteuningsnoden verwoord voor optimaal klashouden. Leerkrachten definiëren storend gedrag voornamelijk relatiegericht. "Daar waar moeilijk gedrag schade berokkent aan de anderen en waar de sociale interactie in het gedrang komt, grijp ik snel in om erger te voorkomen." Bij de besprekingen van leerlingen die 'lastig gedrag vertonen' begeven bepaalde informanten zich gauw op psychologiserend domein. Vanuit observatie, emotie en empathie worden vermoedens geformuleerd en verbanden gelegd. Bij complexe moeilijkheden (bv. gelinkt aan thuissituatie) zien we het delen van expertise en vernemen we hoop op testresultaten en diagnoses. Waar ondersteuning anders loskomt van een strikte koppeling aan labels en types steekt dit hier weer de kop op?

6

Het adequaat organiseren van differentiatie

De geobserveerde leerkrachten handelen bekwaam op vlak van binnenklasdifferentiatie. Ze stimuleren bij elk kind nieuwsgierigheid vanuit een leerperspectief, werken ontwikkelingsgericht en dikwijls op maat. Ze differentiëren op vlak van instructie, leerinhoud, tempo en/of niveau. Er wordt gewerkt met leeskaarten, contractwerk, individuele plannings, correctiesleutels, time-timers, smart games, pictogrammen, eduapps, gedragsregels, gezamenlijke reflectiemomenten, ... Daarnaast bezitten heel wat leerkrachten een grote creativiteit en flexibiliteit in klasmanagement: de klaslokalen worden echte leer- en experimenteerplekken met een wisselende inrichting al naargelang het doel van de activiteit of les.

M

Daarbinnen doet de leerkracht aan multifocus en multitasking: kinderen werken in niveau- of taakgroepen, ze krijgen diverse rollen en verantwoordelijkheden en worden aangemoedigd om elkaar te helpen (bv. peer tutoring).

Geïsoleerde praktijken van klasdoorbrekend werken en co-teaching toonden zich vooral op leerjaar- of graadniveau en dit vanuit een weloverwogen combinatie van differentiatieuren met zorguren en/of SES-lestijden. De factoren tijd en middelen zijn immers fel besproken bij operationaliseringsvragen over het M-decreet. Grote bewustwording heerst over het belang van brede basiszorg, eerste stappen worden gezet om de zorgleerkracht niet eenzijdig in te zetten voor remediëring buiten de klas. Twee of meer onderwijsprofessionals inzetten die samen verantwoordelijkheid dragen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften is bevorderlijk gebleken voor de uitbouw van een sterke brede basiszorg. Leerkrachten die aan co-teaching doen ervaren dit als positief om differentiatie haalbaar te maken. "Alleen kreeg ik de zorg voor alle kinderen niet rond. Zorg wordt nu dynamisch aangewend en weinig leerlingen moeten nog weg naar de zorgjuf."

7

Dispenseren bij curriculumdifferentiatie

"Dispenseren of vrijstellen binnen het gemeenschappelijk curriculum, het kan". Over deze stelling is meermaals onwe-

tendheid en pedagogisch-didactische twijfel geuit doorheen het belevingsonderzoek. Een diepere analyse van de bekommernis leert ons dat leraren(teams) in geval van dispenserende maatregelen zich legitieme vragen stellen over consequenties voor de schoolloopbaan en de kwal-

ficatie van de betrokken leerlingen. Meer concreet gaat dat over het willen begrijpen van de wezenlijke verschillpunten met een individueel aangepast traject (IAC), leerdoelen op maat en de koppeling ervan met evaluatie en bijgevolg door- en uitstroom. Vervolgonderzoek lijkt nodig naar redelijke aanpassingen die gebeuren voor én op het moment dat er contact gelegd wordt met het CLB om uitbreiding van zorg (fase 2) of IAC (fase 3) in te schakelen. Momenteel horen deze zaken niet tot de comfortzone van leerkrachten. Grote bezorgdheid heerst er over lagere schoolkinderen die balanceren op de grens van het gemeenschappelijk curriculum. Dikwijls begint dit te dagen vanaf het vierde leerjaar. Er kwamen mooie praktijkvoorbeelden van zoekend aan de slag gaan met de bezorgdheid op een pedagogische studiedag die een opgave met concordantietabellen agendeerde. Leerkrachten groepeerden per leerjaar en oefenden samen per leergebied het dispensereren (a) in breedte door te snoeien of (b) in diepte door het beoogde beheersingsniveau (kennen, kunnen, integreren) van een leerplandoel aan te passen. Als open richtlijn gaf de pedagogisch begeleider mee om niet te snoeien in het minimum en bijgevolg het maatschappelijk functionele en de eindterm te behouden.

8

Deskundigheid en het doorzettingsvermogen van leerkrachten

De betrokken schoolteams denken in termen van mogelijkheden. Leerkrachten durven vragen stellen over wat werkt en wat hen bezig houdt als onderwijsprofessional. Onze studie geeft aan dat co-teachers opfleuren

als iemand naar hun werking komt kijken en leerkrachten nodigen zichzelf uit voor een verkennend bezoek aan een school buitengewoon basisonderwijs in het verlengde van hun zorgtrajecten met kinderen met ernstige gedragsproblemen. De teams zeggen nood te hebben aan specifieke expertise maar investeren anderzijds heel sterk in netwerking en professionalisering. Er wordt ruimte ingepland voor leren van elkaar: co-teaching, video-coaching, visieontwikkeling, diverse leermethoden en leerlingvolgsystemen delen en deze evalueren. Opmerkelijk: er zijn veel boeken over pedagogische thema's beschikbaar in een schoolbibliotheek. Teams benoemen het M-decreet als één van de vele transities die inherent zijn aan de geschiedenis van onderwijs. Ze plaatsen dit in een continu proces van schoolontwikkeling en kwaliteitszorg. Het lijkt erop dat het M-decreet interne professionalisering uitlokt en dat het gewoon onderwijs in staat is om zelf te definiëren waarover het nascholing en vorming wenst en door wie.

9

De inclusiegedachte vanuit een breed maatschappelijk perspectief en de school als mini-samenleving

Eén deelnemend schoolteam vertrekt uitdrukkelijk van de visie dat de school een mini-samenleving is waarin diversiteit een gegeven en meerwaarde is. De overtuiging dat inclusief onderwijs gaat over alle kinderen en niet alleen over kinderen met een beperking was bij hen altijd sterker aanwezig dan de vraag naar haalbaarheid en draagkracht. Ze geven aan dat zij het niet (meer) aankunnen om met echt problematisch gedrag om te gaan daar waar ouders en experts uit de

gezondheidszorg het ook niet meer weten. Het niet-weten wordt echter aanvaard en het team doet veel inspanningen om gedrag te begrijpen en te kaderen binnen de voorgeschiedenis van het kind en zijn gezin. De drie schoolteams beseffen dat met het M-decreet het CLB een cruciale en urgente partner is geworden in de opvolging van zorgtrajecten. Ze delen competenties met experts, ervaringsdeskundigen en de lokale gemeenschap. "Ik vind het schitterend dat we leren van elkaar en dat er naar elkaar geluisterd wordt." Samenwerkingsverbanden worden meer gedifferentieerd en schoolbreed, er is steeds meer nood aan relationele ruimte.

10

Het professionele zelfverstaan en de jobtevredenheid van leerkrachten

We stellen vast dat veel informanten in principe niet tegen het M-decreet en inclusief onderwijs als nobel onderdeel van een subjectieve onderwijstheorie zijn. Het inspanningsbesef is groot. Het helpt te weten dat elke school (al) brede basiszorg biedt. Het valt bovendien op dat leerkrachten diverse beleidsondersteunende taken en rollen opnemen. Op zorgoverleg wordt heel authentiek gesproken over wat ze graag gerealiseerd zien, wat hen bezig houdt en hoe ze daar samen werk kunnen van maken. "Het werkt louterend als je als partner binnen een schoolteam kan loslaten, namelijk als je er bij kan neerleggen dat niet elke leerling alle doelen perfect dient te beheersen vooraleer je kan spreken van succes." We sluiten bekommernis 10 af met deze opvallende quotes die mindset en meesterschap bewijzen: "inclusief onderwijs is werken aan burgerschap", "ik ben opgeleid om kinderen te volgen" en "begin klein met M". ■